

רבנו משה אמת ותורתו אמת והם בדאים –

חלק שני

סדרי הגאולה, נסיונות הקודמים לביאת המשיח, שבועה שלא ידחקו את הקץ בתורת הרמב"ם

מאת: יצחק גאלד

בקובץ "גינת ורדים" (היוצא לאור ע"י "תלמידי וחסידיו סאטמאר") גליון ח', (עמ' צ' ולהלן) כותב הרב ישראל קראקויער [להלן אכנהו: 'הכותב', כי למיטב ידיעתי זהו שם בדוי] מאמר תחת הכותרת "רבינו משה אמת ותורתו אמת והם בדאים", בו מאריך לתקוף את הגאון רבי יצחק שילת שליט"א, העורך הידוע לשם ולתהלה של ספרי רבנו הגדול הרמב"ם, על זה שבהערות לספר "איגרות הרמב"ם" כביכול סילף את שיטת הרמב"ם בנוגע לימות המשיח, בעניני: "סדרי הגאולה, נסיונות הקודמים לביאת המשיח, שבועה שלא ידחקו את הקץ...". ולא נתקרה דעתו עד שהגדיר את דבריו כ"מינות וכפירה".

לתומי הנחתי שאחר כתיבת הדברים בוודאי המערכת תעמוד על כך שהכותב הלז הולך אותם שולל עם מאמר המיוסד על זיופים, חיכיתי בכליון עינים לגליון הבא בו שיערתי ללא ספק שהם יתנצלו בפני הרב שילת שליט"א על העוול הנורא. אבל כשקיבלתי את הגליון החדש מאוד הופתעתי לראות שאין קול ואין עונה.⁸ אשר על כן אין כאן מנוס מלהעמיד הדברים על דיוקם, כוונתי: שיטת הרמב"ם בענין הגאולה.

שלוש דעות בין צדיקי הדור

אקדים ואומר שבעצם הענין, אודות ימות המשיח סדרי הגאולה וכו', למדתי מעט מאד מדברי שאר הראשונים על ענינים הללו, וכיון שידועותי מעטות מאד, וגם אין זה נוגע לעניננו – שיטת הרמב"ם – לכן אין ברצוני להיכנס לענין זה. וגם הנושא הקשור לזה, שהוא הוא בעצם מטרת מאמרו של הכותב – וזה מעמדה של מדינת

⁸ כמעט מן הנמנע שאף אחד מבין הקוראים של הגליון לא העיר להם על העיוות של המאמר הלז, אלא שכנראה שהמערכת מחמת סיבות בלתי ידועות לא פירסמו את הדברים. לכן לא עמדה לפני ברירה כי אם לפרסם את דברי בבמה אחרת.

יצחק גאלד עוסק בחקר ובידור משנתו של הרמב"ם, ולומד כבר כמה שנים בכולל למצויינים בעיר ואם בישראל, מאנסי נ"י.

ישראל העכשווית – גם בזה לא עסקתי יותר מדי. די לי מה שאני יודע שיש בזה שלוש דעות עיקריות בין צדיקי הדור מאורי החסידות בדור הקמת המדינה, כדלהלן:

- א. מצד אחד עמדו כ"ק אדמו"ר הקוה"ט בעל דברי יואל מסאטמאר זצוק"ל, והגאון כ"ק אדמו"ר רמ"מ מליובאוויטש זצוק"ל. הם החזיקו בעוז בטענה שהמדינה אינה שייכת כלל לענין הגאולה העתידה. ואדרבה עצם הקמת המדינה מעכבת את ביאת המשיח.^ב
- ב. מצד שני עמד כ"ק הגה"ק בעל אמרי אמת מגור זצוק"ל, שראה במדינת ישראל תחילתו של תהליך הגאולה, כמו שכתב במכתבו בזמן הקמת מדינת ישראל, שזהו מה שאמרו חז"ל: "כך היא גאולתן של ישראל, קמעה קמעה".^ג וכן סברו רוב אדמורי"י בית רוז'ין זצוק"ל, כנראה על פי קבלה בידיהם בשם הרה"ק מרוזין זצוק"ל.^ד
- ג. ומצד שלישי באמצע בין שני הצדדים הנ"ל עמד כ"ק קוה"ק מבעלזא זצוק"ל שאכן ראה במדינת ישראל פתח הצלה לעם ישראל, אבל לא דווקא כחלק מתהליך הגאולה עצמה, אלא כמו גאולה בתוך הגלות.^ה

^ב אלא שיש הבדל בין סאטמאר לליובאוויטש, שבעוד שבליובאוויטש הבדלו בין ה"ציונות" (הרעיון) לבין ה"ציונים" (האנשים), הרי שבסאטמאר לא הבדילו ביניהם. אבל הבדל זה אינו נוגע לנושא דיוננו.

אודות שיטת ליובאוויטש בענין זה ראה בספריו של רבי שלום דובער וולפא "דעת תורה" בעניני המצב בארץ הקודש, (קרית גת, תשמ"ב). "בין אור לחושך" מורה לנבוכים במאורעות התקופה על פי משנתו של הרבי מליובאוויטש (קרית גת, תשס"ו). ראה שם בעמוד 145 על ההבדל בין סאטמאר לליובאוויטש. וראה עוד בענין זה במאמרו של הגאון החסיד רבי יואל כהן שליט"א בקונטרס "איגרת מענה חכם" (ארה"ק, תשס"ז, מעמ' 30 ולהלן) על ההבדל בין ליובאוויטש לסאטמאר.

^ג ראה תצלום מכתב יד קדשו של בנו הרה"ק בעל "בית ישראל" מגור זצוק"ל הנדפס בקובץ "היכל הבעש"ט" גליון יד (ניסן תשס"ו) עמ' צ, שכתב בתקופת הקמת המדינה: "אודות שאלתך בענין השמועות מכ"ק אא"ש [אדוני אבי שליט"א] ... האמת הוא שעוד לפני חצי שנה אמר את מאמר חכז"ל המובא בירושלמי ברכות (וגם ביומא פרק אמר להם הממונא) כך הוא גאולתן של ישראל קמעה קמעה, פי' מעט מעט כמו (אילת) השחר שזורח מעט מעט". עכלה"ק.

^ד וראה זה פלא בגליון האחרון של קובץ "גינת ורדים" (גליון ט, ניסן תש"ע, עמ' קיט-קמב) הנ"ל, יצא הכותב הלז עוד הפעם גם לסלף את דעת הרה"ק מרוזין בענין זה, אכמ"ל וחזון למועד בעזהשי"ת.

^ה כמו שכתב בשמו אחיו ויד ימינו הגה"צ מבולגריא זצ"ל לאחינו הרה"ק מסקווירא זי"ע, בזה הלשון:

"אחר סגירת מכתבי אמר לי כ"ק אחי אדמו"ר שליט"א על שאלתי בשמו מה דעתו להענין של ארץ ישראל במדינת ישראל ולממשלת ישראל, להשיבו בשם כ"ק בזה"ל: **דאס איז פאר די האנט א שטיק ישועה פאר אידן, ווי וואלטן זיך איצט אידן אהין**

אין כאן המקום להאריך בביאור כל השיטות. אפשר לסכם כך: למעשה אצל רוב רובה של היהדות הנאמנה כיום מקובלת הדעה פחות או יותר כשיטת בעלזא. לא רואים בה בהכרח חלק מתהליך הגאולה העתידה, אבל לא רואים בה כישות שלילית בעצם מהותה, אלא את הטוב וישועות ה' רואים כטוב, ואת הרע רואים כרע. ומה שנוגע לעתיד - נזכה ונראה.

אלו ואלו דא"ח

ידוע לכל בר בי רב דחד יומא שבכל פינות התורה אם יש מחלוקת בין חכמי התורה, אפי' בעניני הלכה למעשה, על אחת כמה וכמה בעניני מחשבה ואמונה ודעות, שהם דברים התלויים בפנימיות הלב. וידוע שבענינים כאלה מעולם לא נפסקה הלכה בישראל. לכן אדם יכול לקבל שיש מחלוקת על מעמדה של מדינת ישראל. ויש מדרשות חלוקות בענין זה כמו בנוגע להרבה דברים ביהדות.¹

געטוהן, בעיקר ס'זאל זיין מנוחה ושלחה, ויעזור השי"ת משיח זאל קומען, עכלה"ק אות באות. ושוב אמר לי לכתוב זאת בשמו ותשובה על שאלתו הנ"ל.

המכתב נדפס בבמות שונות, ראה גם בהוספות לקונטרס "איגרת מענה חכם" הנ"ל עמ' פט. וראה עוד שם בהמשך (עמ' צא-צב), על השיחה של הרה"ק מבעלזא זצוק"ל עם הגה"ח רבי שמריהו גוראריה זצ"ל אודות המדינה.

¹ כאמור שאין ברצוני להיכנס לענין שאינני מתמצא בו כלל, אבל חכם אחד הראה לנו את דברי הגאון המפואר בעל "משנה שכיר" זצ"ל בספרו "אם הבנים שמחה" שמספר שם בזה הלשון (פרק שני אות יח):

"בימי גלותי, השליכו אותי הסיבות לק"ק בוסערמין... וביקרתי שם את כבוד תלמידי חביבי מאז המופלג בתורה, הגביר המפורסם, ותיק וחסיד, מו"ה אביש ראטמן נ"י, אבן יקר בקהילתו, אחד מיוחד שבאדוקי החסידים של הרב הגאון הגדול, שר התורה, בוצינא קדישא, אור עולם, שר בית הזהר, רוחו פי שנים בנגלה ובנסתר, כק"ש מרן ר' אהרן ישעיה פיש זצוק"ל אבדק"ק האדעס, שהיה מגדולי התלמידים של רבנו מקאמרנא ז"ל, שהיה מסמיך אותו לרבי. וזכיתי להכיר אותו... והיה רגיל לבוא בכל שנה ושנה לשבת אחת לעיר הנ"ל, לשכון כבוד בין חסידיו ומעריציו. ואי אפשר לי לתאר את צדקתו ותומתו, עוד יותר מגדולת תורתו, וחכמת אדם תאיר פניו. והיה חכם עתיק, מבין ויודע להבחין בין דבר לדבר, בין אמת לשקר, ממש אדם גדול בענקים. והדפסתי ממנו בספרי שו"ת "משנה שכיר" (ח"א סי' פו) תשובה שהשיב לי בפלפול ההלכה שהיה לי עמו בענין – אם מותר לשמוט האימון מהסנדל בשבת, עיי"ש.

ההוא, כבוד אביש הנ"ל, הגיד לי שיחה אחת ששמע מפי קדשו, בענין התנועה הציונית שהתעוררה אז בימיו מחדש לילך ולבנות את ארץ ישראל, שרבים מגדולי הדור רגמו אותם באכזבים. והוא אמר בזה הלשון: **"הנח להם, באשר אין אנו יודעים האמת איך יהיה השתלשלות הגאולה, כי במקום אחד בזהר איתא, שקודם תבנה ירושלים וקייבוץ גלויות, במקום אחר בזהר אמרו, שתהיה הגאולה בלי סיוע מאתנו. על כן, לא נדע איך הוא רצון הבורא כל העולמים, ואם אנו רואים שרבים מתאווים לבנותה, אפילו יהיה ע"י מי שיהיה, אפילו ע"י הגרועים שב ישראל – מאן מפסיד ומאן יהיר להפריע אותם מעבודתם, אולי הוא רצון הי"ת לבנות ע"י אנשים כאלה דוקא, ובהדי כבשי דרחמנא למה לך, עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות יודע איך לסבב**

אבל משום מה אנשי סאטמאר החליטו שנושא זה, מעמדה של מדינת ישראל, אי אפשר שיהיה בזה מחלוקת. לא רק זאת שמי שסובר כשיטות האחרות שהוא נוהג דלא כהלכתא, אלא דינו כ'מין' ו'אפיקורוס' לכל דבר. זכותם להחזיק בדעה כזאת. אבל במאמר זה נעשה מעשה אשר לא יעשה לפי כל קנה מידה, לסלף את דעתו של אחד ומיוחד מגדולי הראשונים הלא הוא אדונינו הרמב"ם. אילו היה הכותב אומר, כמו שאומרים בדרך כלל אנשי סאטמאר, שהאדמו"ר שלהם הוא הפוסק אחרון בענינים הללו ולא פוסקים כשיטת החולקים עליו, יהיה מי שיהיה – ניחא, אפשר לקבל או לא לקבל את הדברים. אבל לזייף את שיטת הרמב"ם, כיון שלא מתאים לו להודות שה'שיטה' שלו חולקת על שיטת הרמב"ם, את זה כבר אי אפשר בשום אופן לקבל. ויתרה מזאת: דרושה לאדם מידה גדושה של אי יושר פנימי כדי לזייף ביודעין את שיטת הרמב"ם ועוד לתקוף את דברי הגאון הצדיק רבי יצחק שילת שליט"א בביטויים מעליבים: "גילה מ"ט פנים טמא", "הטיל רעל", "דברים מזוייפים, שקריים, ואפיקורסיים", וכו' על כביכול שהוא סילף את שיטת הרמב"ם, בשעה שהכותב עצמו הוא זה שעושה כן.

מר אמר חדא ומר אמר חדא - ופליגי

עוד נקודה לפני שניגש לעצם הענין, אפשר לזהות אצל הכותב שהוא משתמש הרבה בלוחמה פסיכולוגית בכמה אופנים, לדוגמא: הוא מערב בתוך הדיון דברים ממחברים אחרים ראשונים או אחרונים כשרוצה לשכנע את הקורא בצדקת פירושו את דברי הרמב"ם, כאילו הרמב"ם תלוי בדרשות האחרונים כמון החת"ס זצוק"ל ורבי יהונתן אייבשיץ זצוק"ל, או אפי' בדברי התעוררות שהשמיע רבו מסאטמאר זי"ע בעת רעווה דרעוין. עם כל חשיבות הדברים, לשעה ולדורות, הם לא מלמדים שום דבר על שיטת הרמב"ם. כדי לא להסחף אחריו אני בכלל לא אגע בדברי חכמי ישראל אחרים, רק את שיטת הרמב"ם נברר.

"בעל הביאור" "המדפיס"

עוד דוגמא, הוא יודע שזה מאוד לא מכובד לתקוף באופן אישי אישיות מכובדת כהגר"י שילת שליט"א, תלמיד חכם מפורסם, ירא שמים מרבים, ענוותן ושפל רוח, מרביץ תורה לאלפים והוא האיש שפתח את שערי הרמב"ם לפני כל כלל ישראל [ובכללם החוג של הכותב הלז].¹ לכן התחכם הכותב הנ"ל וכביכול רק

הדברים, והנח להם, עכ"ד הקדושים. ודע לך ממי יצאו הדברים, מאדם שהיה ממש יחיד במינו מדורו במדינה זו, נגלה ונסתר וחכמה עליונה היו מאוחדים אצלו.

¹ ואל לנו לשכוח שהגר"י שילת הוא נצר לצדיקי עולם כהרה"ק ר"פ מקוריץ, הרה"ק בעל "מאור עינים" מטשערנאביל, הרה"ק בעל "קדושת לוי" מבארדיטשוב ועוד. וממשפחת הגאון הטעפליקר רב זצ"ל.

עוד יש לציין, שאחד מגדולי מעתיקי שמועה בדור האחרון, ה"ה הגאון הגדול רבי גדליהו נדל זצ"ל [ראש וראשון לתלמידי מרן החזו"א זצ"ל] סמך על ידו אך ורק על הגר"י שילת, ומלא

תוקף את דבריו ולא האיש עצמו. אבל הוא מבטיח לעצמו שהתוצאה המיוחלת מבחינתו תתממש, אדם שקורא את דבריו יקבל תמונה שלפניו עומד אדם כופר בעיקר, אולי אפילו חצי חילוני. הוא משתמש בביטויים שמעוררים קונטאציות שליליות מהקשרים אחרים, כמו כשקורא את הגרי"ש "בעל הביאור", וגם כשקורא אותו בשם 'המדפיס' כאילו מדובר כאן באיזה 'בחור הזעזער', סתם מדפיס משעמם.

מהי אפיקורסות?

הרמב"ם: "אין סידור הווית דברים אלו ולא דקדוקן עיקר בדת"

כאמור: ברצוני כאן רק להתייחס לשיטת הרמב"ם בענינים הללו, הכותב טוען שמצא שבכמה מקומות בהערות המשלימות לאיגרת תימן, שבו כותב הגרי"ש דברים שהם סילוף בוטה של שיטת הרמב"ם.

נתחיל עם הערה כללית: הכותב חוזר על ביטויים של 'כפירה', 'מינות' ו'אפיקורסות', לאורך מאמרו עשרות פעמים לפחות. ומתעלם לחלוטין מזה שהרמב"ם קובע באופן הברור ביותר שדברים כאלה אינם יסוד מיסודי הדת. ולפי שיטת הרמב"ם לא שייך בכלל לומר שדעה לא נכונה בפרטי הדברים הללו נחשב ככפירה ואפיקורסות. זה לשונו בהלכות מלכים (פרק יב):

ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המלך המשיח, יבוא אליהו. וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא יידע אדם היאך יהיו, עד שיהיו, שדברים שתומים הן אצל הנביאים. גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים; ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו. ועל כל פנים, אין סידור הווית דברים אלו ולא דקדוקן, עיקר בדת. ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך בדברי מדרשות האמורים בעניינים אלו וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר. שאינן מביאין לא לידי אהבה, ולא לידי יראה. וכן לא יחשב הקיצין; אמרו חכמים: תפח דעתן של מחשבי קיצין. אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שביארנו.

כאן לימד אותנו הרמב"ם יסוד גדול, והוא: שאמונת כל הענינים הנלווים לימות המשיח כמלחמת גוג ומגוג, ביאת אליהו וסדר הדברים "וכיוצא בהן", הם אינם עיקר בדת ישראל. ומה שאנחנו יודעים (על פי הרמב"ם) שהאמונה בביאת המשיח היא מעיקרי הדת - זה רק האמונה "בכלל הדבר" כמו שהרמב"ם מבאר שם בפרק י"א, היינו שמלך מבית דוד עתיד להחזיר מלכות בית דוד ליושנה וכו'. לפי זה ברור שלדעת הרמב"ם אי אפשר לומר על שום סברא בענין ימות המשיח

את ידו להעלות על הכתב את דברי תורתו בעניני הכי נשגבים ביסודות היהדות. (ראה במבוא לספר "בתורתו של ר' גדליה", מעלה אדומים, תשס"ד, עמ' ו-ט).

שזה מינות וכפירה כל שלא כופרים בעצם הדבר, דהיינו: שמלכות יהודית על פי התורה, מזרע דוד ושלמה, עתידה לחזור.

"כל אלו הם דברים שאינם פינות התורה, ואין להקפיד איך יאמינו בהם"

הרמב"ם חזר על יסוד זה גם ב"איגרת תחיית המתים", כשהוא מדבר שם בעניני ימות המשיח, ומאריך להסביר את שיטתו הידועה שבימות המשיח לא יהיה שום שינוי בטבע העולם, וכל הייעודים שיש בהם שינוי מהטבע כפי שהוא עכשיו נאמרו דרך משל. ומסיים (עמ' שס"א):

סוף דבר, כל אלו הם דברים שאינם פינות התורה, ואין להקפיד איך יאמינו בהם, וצריך שימתין האדם לעיקר האמונה באלו הדברים עד אשר יראו במהרה, ואז יתבאר אם הם משל או מופת.

וכן כתב בהקדמת פרק חלק, מקום כבודם של עקרי האמונה הידועים בפי כל ישראל (מהדורת הגרי"ש, עמ' קמה):

והיסוד השנים עשר – ימות המשיח. והוא, להאמין שיבוא ולא יאחר, "אם יתמהמה חכה לו", ולא יושם לו קץ קצוב, ולא יפורשו המקראות להוציא מהם זמן בואו. החכמים אומרים "תיפח דעתן שלמחשבי קצין". ולהאמין בגדולתו ואהבתו והתפילה עליו, כפי מה שדיבר בו על ידי כל נביא ממש עד מלאכי. ומי שמטיל בו ספק או מזלזל דברו (=עניינו, מזלזל במושג 'ביאת המשיח') מכזב התורה אשר יעדה בו בפירוש, בפרשת בלעם ואתם נצבים. ומכלל היסוד הזה, כי אין מלך לישראל אלא מדוד, ומזרע שלמה ביחוד, וכל מי שחולק על דבר המשפחה הזאת כופר בה' ובדברי נביאיו.

דברי הרמב"ם ברורים, הדבר היחיד שיכול להיחשב ככפירה בענין ימות המשיח זה שהוא לא מאמין בעצם הדבר שמלך מבית דוד ושלמה עתיד למלוך בעתיד, על מלכות ישראל כשרה.

"אין מקום לפסוק הלכה"

וכן במשנה במס' סנהדרין פרק חלק (ק,ב) נחלקו בה ר"ע ור"א אי עשרת השבטים עתידין לחזור לעתיד. וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה: "כבר הזכרנו לך כמה פעמים שכל מחלוקת שתהיה בין החכמים ואינה תלויה במעשה אלא קביעת סברה בלבד אין מקום לפסוק הלכה כאחד מהם".

שכח להוסיף: "ודלא כהרמב"ם"

הנה הכותב הזה לאורך מאמרו שבאה כביכול לברר את שיטת הרמב"ם, חולק עליו מבלי להודיע לנו על זאת. נסתפק בציטטה אחת מדבריו (עמ' צז): "וכל הכופר בפרט אחד מן הפרטים, הוא כופר בתורה ובמשה רבינו (ההדגשה במקור)". כנראה ששכח להוסיף "ודלא כהרמב"ם".

מי זה אפיקורוס בוודאי

עד כאן דיברנו בענייני אמונת ודעות אודות ימות המשיח, בזה הרמב"ם מגדיר את חיוב האמונה רק בעקרי הדברים. אבל מצאנו בדברי חז"ל הגדרה נוספת לאפיקורוס, וזה במס' סנהדרין (דף צט, ב): **אפיקורוס, רב ור' חנינא אמרי תרוייהו זה המבזה תלמידי חכמים**. וזה לשונו של הרמב"ם בהקדמת פרק חלק, (ספר "הקדמות הרמב"ם למשנה" עמ' מ):

ומלת 'אפיקורוס' היא מלה ארמית, ענינה הקלת הראש והזלזול בתורה או **בתופשי התורה**. ולפיכך קוראים בזה השם למי שלא יאמין ביסודות התורה, או למי שיזלזל בחכמים, או באיזה תלמיד חכמים שיהיה, או ברבו.

וגם בהלכות תשובה (פ"ג הלכה יד) מונה הרמב"ם את "המבזה תלמידי חכמים" בין אלו שאין להם חלק לעוה"ב. חושבני שלא צריכים להרחיב את הדיבור, הדברים ברורים!

מלכות בישראל לפני ביאת המשיח "[בדפוסים שלא צונזרו]"

חושבני שמן הראוי להתחיל בדברי הכותב בקטע אות ד'. עד אותו קטע עדיין דנתי אותו לכף זכות, כיון שהוא נמנה על החוגים שלא בקיאים כ"כ בבירור סוגיות לעומקם, הם לא רגילים לדמות מילתא למילתא ולחלק בין מילתא לשאינו מילתא [ולא נאריך כאן בסיבת הדבר]. וגם השוחד יעוור, לכן לא ראה את האמת. אבל כשהגעתי לדבריו באות ד', כאן כבר נסתתם פי הסגור.

זה לשונו של הגאון הר"י שילת שליט"א (כפי שהובא על ידי הכותב):

ע"י הל' מלכים פרק י"א [בדפוסים שלא צונזרו], ובמיוחד הלכה ד'. הרמב"ם מתאר שם את הופעת המשיח כהליך, המתפתח וצומח מהקמת מלכות בישראל. ממועמדים למשיחות, דרך 'בחזקת משיח', אל המשיחות הוודאית בשכלולה – משיח בוודאי. ע' לעיל קמו, 4 בהערות המשלימות. והדברים מתאימים עם האמור כאן: הן עם הקביעה ש'הוא יעמוד בארץ ישראל דוקא', שהרי אין מצות העמדת מלך נוהגת אלא בארץ ישראל וכשיש ציבור מישראל (ע' ספר המצוות מ"ע קע"ג, הל' מלכים א, א), והן עם הקביעה 'שלא יודע כלל קודם עמדו בעוד שאינו משיח', כלומר: אי אפשר יהיה לומר מראש בוודאות שפלוגי יהיה המשיח, ואף יחוסו לזרע דוד ושלמה דרך משפחה פלונית לא יהיה ידוע ומוכר, ורק הצלחתו בהגשמת יעודיו תאמת את משיחותו. מובן, איפוא, שקיבוץ נדחי ישראל, שהוא אחת ממשימותיו של המשיח, כמתואר כאן ובהל' מלכים, הוא קיבוץ 'כל' עם ישראל לארץ ישראל (ע' הל' מלכים, יב, ג, והערה 41 לקמן). שהרי חלק מעם ישראל כבר יושב בארץ ישראל בעת הופעתו והמלכתו, והוא המאפשר את היגלותו.

במילתא דעבידא לאיגלויי

אחר שהעתיק את דבריו הלך הכותב לבדוק את "מקורותיו" (ההדגשה שלו) של הגרי"ש. הוא מתחיל להעתיק את פרק יא מהלכות מלכים. עמדתי דרוך לראות מה יעשה, הרי ידעתי מה שהרמב"ם כותב שם. חשבתי לעצמי: הנה - האמת עומדת להתגלות. אבל שוד ושבר: בלי שום בושא הוא מעתיק את דברי הרמב"ם ומשמיט את הקטע העיקרי שאליו ציין. הוא מעתיק את דברי הגרי"ש: "על הל' מלכים פרק י"א [בדפוסים שלא צונזרו], ובמיוחד הלכה ד'. הרמב"ם מתאר שם...". ובנשימה אחת הוא הולך ומעתיק את הלכה ד' ומשמיט ממנו את הקטע שהיה בעבר מצונזר ע"י הנוצרים. נסיתי ללמד עליו זכות שאולי לפני הכותב עמד רק את הדפוס המצונזר, והוא לא הבין כ"כ את הביטוי [שכאמור הוא עצמו העתיק]: 'בדפוסים שלא צונזרו', אבל הנה בהמשך מאמרו (עמ' צו) הוא דווקא מגלה בקיאות רבה בהוצאת פרנקל, [ואפי' מציין לשבח את המדיניות הפוליטית שלהם], הרי שהוא עצמו השתמש בדפוס לא מצונזר. וראה זה פלא, בסוף מאמרו (עמ' קא) הוא אפי' מעתיק מדברי הרמב"ם מן הדברים שהיו פעם מצונזרים.⁷ פתאום נודע לו דברים מן 'הדפוסים שלא צונזרו'...

קשה להיכנס לראשו של הכותב הזה, מה חשב לעצמו? הרי בכל בית מדרש וישיבה נמצאות היום לפחות אחת מהמהדורות המתוקנות של הרמב"ם (שבתי פרנקל, 'יד פשוטה', הרב קאפח ז"ל, 'רמב"ם המדויק', ועוד) האם באמת חשב שאף אחד לא יעיין בפנים ויראה את קלונו? אין מנוס מן המסקנה הפשוטה: הכותב הזה אינו חושש גם ממילתא דעבידא לאיגלויי.

עכשיו נעיין בדברי הרמב"ם שהכותב העלים מאיתנו, זה לשונו הזהב:

ואם יעמוד מלך מבית דויד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדויד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, ויילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח:

אם עשה והצליח, וניצח כל האומות שסביביו, ובנה מקדש במקומו, וקיבץ נדחי ישראל, הרי זה משיח בוודאי.

ואם לא הצליח עד כה, או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה, והרי הוא ככל מלכי בית דויד השלמים הכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים, שנאמר "ומן המשכילים ייכשלו, לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד".⁸

הדברים ברורים מאוד: הרמב"ם קובע שאם עומד מלך שהוא נכד דוד המלך, שהולך בדרך התורה, וכלפי פנים הוא משתמש בכוח שלטונו לבסס מדינה על פי תורה, וכלפי חוץ הוא לוחם עם הגוים את מלחמת ה', חזקה עליו שהוא המשיח

⁷ זה לשונו שם: "וכמו שכתב גם בספר משנה תורה (פרק יא הלכה ו), אף ישוע הנצרי שדימה שיהיה משיח ונהרג בבית דין, כבר נתנבא בו דניאל, שנאמר ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו". דברי הרמב"ם הללו באים מיד בהמשכו של הקטע שצינזר הכותב שנעתיק לקמן. ביאור המשפט האחרון בדברי הרמב"ם "ולא העמידו..." ראה לקמן בהערה יד.

שעליו התנבאו הנביאים. אבל גם אחרי שמלא את התנאים הללו הוא עוד עומד בפני מבחן עד שנקבע בוודאות שהוא אכן המשיח. שלשה דברים הוא צריך למלא: א. במלחמות ה' שהוא נלחם הוא צריך לבסוף להצליח לנצח את כל האומות שסביבו [כלומר סביב ארץ ישראל], דהיינו להכריע את האויבים; ב. הוא צריך לבנות את הבית המקדש; ג. הוא צריך לקבץ את נדחי ישראל. ואז אנחנו יודעים בוודאות שהוא המשיח שעליו הבטיחו לנו הנביאים.

ומוסיף "ואם לא הצליח עד כה", ובזה רבינו מברר את המעמד שלו באמצע התהליך [ולכאורה הרמב"ם אינו קובע כמה זמן הדברים צריכים להמשך, זה יכול להמשך כמה וכמה שנים], לדוגמא המלך הזה יבנה את בית המקדש ויצליח לקבץ נדחי ישראל אבל לא יצליח להכריע את האויבים של מדינתו, השאלה היא איך אנחנו צריכים להתייחס עליו. וכן "או נהרג", שהרי המשיח הזה הוא גם המצביא הראשי של צבא ישראל ואם יהרג באחד ממלחמות ה' שהוא לוחם נגד האויבים שסובבים את המדינה, גם כאן השאלה היא איך צריכים להתייחס אליו, לזה קובע הרמב"ם "הרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו". כלומר כדוד ושלמה או כחזקיהו המלך. אבל הוא לא המשיח שעליו הבטיחה התורה.

מצות העמדת מלך לפני ביאת המשיח

היוצא מדברי הרמב"ם הללו, שהרמב"ם ראה כאפשרות סבירה שתהיה מדינה על פי התורה [ובראשה מלך נצר לשושלת בית דוד] לפני ביאת המשיח, והרמב"ם לא ראה במלכות זו כמשהו שלילי. אלא 'כשאר מלכי בית דוד השלימים הכשרים'. ומסתבר לומר שלפי הרמב"ם גם בזמן הזה יש מצות העמדת מלך בישראל, [ראה פרטי הדינים בזה בפרק א מהל' מלכים]. ויותר מזה: יש לומר שלפי הרמב"ם מלכות כזאת יכול להיות חלק מן התהליך ההכרחי שדרכו מגיעים לימות המשיח, שהרי אי אפשר לדעת על מלך כלשהו אם הוא המשיח או לא, אלא רק אחרי שימלא את כל התנאים יהיה אפשר להחליט סופית, בסיום כל התהליך.

עולם כמנהגו נוהג

ועוד, הרי לפי שיטת הרמב"ם שכתב (בהל' ג):

אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו שהטפשים אומרים, אין הדבר כן. ובוודאי על פי טבעו של עולם אי אפשר להגיע לכל התנאים הללו בבת אחת. רק באופן ניסי אפשר להגיע לכל התוצאות בבת אחת, ולשיטת הרמב"ם המלך המשיח לא צריך לעשות מופתים.¹

¹ חייבים להוסיף הגם שדברי הרמב"ם ברורים מאוד, אעפ"כ יש הרבה ספיקות מה יהיה אם נראה תהליך שונה. לדוגמא: אם נראה שעומד מלך מבית שאול ועושה כל הפעולות הנ"ל:

הכותב: "קודם עמידת המשיח לא יהיה כלום"

עכשיו נפנה לדברי הכותב, הוא כותב על הרב שילת: "והנה לקח את ה'רעיון' של הרמב"ם שהגאולה שעל ידי המלך המשיח תהיה בהדרגה, **עיקמו, סירסו וסילפו**, עד שיצא לחדש 'הדרגה' חדשה אשר תהיה 'לפני' עמידת המשיח, אשר לא זו בלבד שהרמב"ם **לא כתב ממנה דבר**, אלא כתב **היפוכה**, שהרי כתב אשר ה'הדרגה' של הגאולה העתידה מתחלת עם 'עמידת המשיח', וכלשוננו, "ואם יעמוד מלך מבית דוד", הרי, **שקודם** עמידת המשיח **לא יהיה כלום**".

אני לא יודע אם לבכות או לצחוק, מי 'עיקם סירס וסילף' האם הגרי"ש או הכותב. האם לא כתב הרמב"ם שיכול להיות מדינה שבראשה מלך כשר שלוחם מלחמות לפני ביאת המשיח?

מגדף את דעת הרמב"ם

הכותב מסיים את הקטע: "כלומר שקודם עמידת המשיח, כבר תהיה מלכות לישראל. **עפרא לפומיה**" (ההדגשה במקור). אל לנו לשכוח שהכותב הזה ידע טוב מאוד מי סובר כן, הוא לעצמו לא חשב שהרב שילת שליט"א המציא שיטה זו, רק מקוראיו הוא מונע את הידיעה הזאת, ולא מנע עצמו מלהיזקק לביטוי כזה, שרק נדע אם איזה סוג אנשים יש לנו עסק. כפי הנראה המטרה האמיתית של הכותב הוא הרמב"ם בעצמו, רק שהוא יודע שזה לא ייראה טוב, לפיכך 'התלבש' על תלמידו הנאמן של הרמב"ם, ה"ה הרב שילת, ומכלה את זעמו עליו. וכן בעמ' צז, כתב הכותב:

מקים מדינה יהודית על פי התורה ומבסס את המדינה מבחינה בטחונית, האם הוא כשאר מלכי ישראל הכשרים או לא? יש כמה צדדים בספק זה: האם הסיבה שמלך מבית דוד שהוכיח בסופו שלא היה המשיח נחשב כשאר מלכי בית דוד הכשרים הוא מחמת שמותר היה לו לנסות לגאול את ישראל, ולכן אפי' אם בסופו נכשל - אבל היה לו לפחות סיכוי. לפי צד זה נמצא כי למלך מבית שאול לא היה בכלל סיכוי להיות המשיח, ואסור לו לנסות לגאול את עם ישראל. אבל לכאורה מפרק א' משמע שעל פי תורה אפשר להעמיד מלך גם כשאינו מבית דוד.

ואפשר לומר סברא אחרת: הסיבה שמלך שנהרג הוא כשאר הכשרים - היא מחמת שעצם מלכות יהודית על פי תורה היא מצוה גם בזמן הזה.

ויש עוד לדון מה דינו של מדינה יהודית על פי תורה בלי מלך, רק בהנהגת העם עצמו. ואולי אפשר לומר שאפי' לפי הצד הראשון שהסיבה שמלך שנהרג נחשב בין הכשרים היא מחמת שהיה לו סיכוי על פי דרך הטבע להגיע ליעד הסופי, יכול להיות שלשלטון יהודי בלי מלך יש סיכוי טוב שבסופו יגיע למלך מבית דוד. ועדיין צ"ע בכ"ז, ואכמ"ל.

וגם יש לדון לאיזה הצלחה המלך חייב להגיע בכפיה את חוקי התורה על העם. האם הוא חייב להגיע למצב שכל עם ישראל יתנהג על פי התורה, או שמספיק שחוקי התורה יהיו החוקים הרשמיים של המדינה, וכמו כל מדינה הרי יש הרבה אנשים העוברים על החוקים. אין כאן המקום להאריך, כי כל הנ"ל אינו נוגע לנושא שלנו, וצ"ב.

נמצינו למדים, שה'מבאר' שלח ידו בקדושיו, חילל את דברי הרמב"ם, זייף את דבריו, כפר בביאת המשיח, והתעלם מענינים מפורסמים אצל רוב האנשים, שהרי אמר שיש **מציאות לקיבוץ גליות, לשלטון ולמלחמות בלתי המלך המשיח**, ועליו אמר הרמב"ם: "וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבנו.

גם כאן אין ספק שדברי הכותב מכוונים נגד מי שסובר שיש "מציאות לקיבוץ גליות לשלטון ולמלחמות בלי המלך המשיח". אנחנו, וגם הכותב, יודעים בדיוק מי סובר כך.

בקטע הבא, אות ה, הוא מביא ראיה מדברי הרמב"ם בהלכות תשובה ש"רגע לפני עמידתו... ולא תהיה אז לישראל שום מלכות". כלומר נגד דברי רבנו בהלכות מלכים, אין צריך לומר שאין כאן שום סרך ראיה מדברי הרמב"ם מהלכות תשובה לדברים כאלו, עיין בדבריו, נלאתי מלטפל ב'פירושיו', דברים שביטולם מבואר מעצמם.⁸⁷ במשך מאמרו הוא חוזר על הסילוף כמה וכמה פעמים.

שלוש השבועות הקדושות

רמב"ם: "ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים"

אפשר להאריך עוד ועוד בכל חוסר ההבנה וההבחנה שיש בדבריו לדמות מילתא לשאינו מילתא, אבל לטובת הענין נעבור על כל הנ"ל וניגש מיד אל גולת הכותרת של מאמרו, הלא הוא 'יסוד היסודות ועמוד החכמות' של שיטתו: ה'שלוש שבועות' הקדושות.

נעתיק מעט מדברי הכותב בקטע אות י':

ובסוף האגרת (עמוד קס"ו) בלבב את יצועי הרמב"ם באופן נורא ביותר. וזה לשון הרמב"ם שם: "**וכאשר הודיע שלמה עליו השלם ברוח הקודש שזאת האומה בהישקעה בגלות תשתדל להתעורר בזולת עתה הראויה לה, וימותו בעבור זה, וישיגום צרות, הזהיר ממנו, והשביע על צד המשל, ואמר,**

⁸⁷ באות ה' הוא מאריך גם ב"ושמא דעתו, אשר שלטון מדינת ישראל נתכוין אליו הרמב"ם", ומאריך להקשות על זה, ומסיים: "כלום יש לך נעיצת חרב בבית מדרשו של הרמב"ם חמורה מזו?" כמובן שהרב שילת לא אמר דברים כאלו. הוא מתחיל ב'שמא דעתו' ומסיים 'בנעיצת חרב', גם זה מלמד משהו על דרכי החשיבה של האנשים האלו. מעניין רק לציין 'הוכחה' אחד שהכותב מביא:

"והגע בעצמך, וכי אפשר **לאדם** תחת שלטון מדינת ישראל לעסוק בתורה כהגון, ולמצוא מרגוע ולהרבות בחכמה? אין לך מקום בעולם כיום הזה אשר גזירות רעות מתחדשות בו כל יום נגד הדת יותר מבמדינת ישראל".

כלומר, לדעתו המקום הכי פחות מוכשר ללימוד תורה וחכמה היום הוא במדינת ישראל. סיפורים כאלה הוא יוכל לספר לאנשים שירושלים אצלם זה וויליאמסבורג, 'ירושלים דאמריקה', לא לאנשים שיודעים באמת איפה זה מרכז התורה האמתית...

והשבתי אתכם בנות ירושלים וגו'. ואתם אחינו ואהובינו שמרו השבעתו, ולא תעירו את האהבה עד שתחפץ.

"והשביע עליו על צד המשל"

הרב שילת כתב בהערות המשלימות לשורה 3:

והשביע עליו על צד המשל – מבואר ששבועה זו אינה שבועה ממש, שהרי איש לא נשבע ולא ענה אמן, אלא שלמה המלך הוא שהזהיר על כך, וחזק את אזהרתו בדרך מליצה: משל הרעיה (כנסת ישראל) משביעה את בנות ירושלים (בני ישראל) שלא לעורר את האהבה בין דודה לביתה (את הגאולה) עד שתחפץ (עד שתוכל להיות ממשית, בעת ובאופן ראויים, ולא בדרכים נלוזות וחסרות סיכוי).

כמובן שקטע זה עורר את חמתו של הכותב עד להשחית, מי כמוהו יודע שאכן לפי שיטת הרמב"ם השבועה אינה איסור גמור. לכן שפך את חמתו על ראש הרב שילת נאמן ביתו של הרמב"ם. וכתב שכאן הגרי"ש הרבה לפשוע נגד אדונו הרמב"ם [כלומר: הכותב וחברתו] לכן חילק את ההערה לשתיים. ה'פשע' הראשון של הרב שילת הוא שהבין את דברי הרמב"ם "על צד המשל" כפשטיה, ולא כפי שדרש אותו הכותב.¹²

¹² באות י' האריך לבאר: "שכל המכיר את לשון הרמב"ם יודע שאין כאן מקום לפלפל כלל... השבועה היא אמיתית וגמורה". ומבאר באופנים שונים למה כשהרמב"ם אומר "על צד המשל" אין כוונתו ל"על צד המשל". מה שצדה עיני זה הערה באותיות זעירות, בתוך סוגריים, בסוף הקטע: "ועיין בויואל משה מסי' לג ואילך שהסביר את הענין של "על דרך משל" באופן אחר", הדבר עורר אצלי סקרנות, מה מסתיר כאן הכותב הזה? התגברתי על העצלות וכתתי את רגלי לחפש את הספר והנה מה שמצאתי (בעמ' צד):

"ואף לדברי הרמב"ם שכתב שהשבועה היא בדרך משל, מכל מקום צריך טעם למה הוא צריך להמשל הזה. ולפי הנ"ל מובן דאף שלפי הדין אין השבועה חלה על דורות הבאים, מכל מקום הודיעה הנבואה שהקפיד הקב"ה להטיל ע"ז עונש כמו שבועה, בזה הוא נמשל לשבועה".

לא למדתי שם את כל דבריו הקדושים, אבל גם בהבטה בעלמא נראה שבפרט זה, בהבנת דברי הרמב"ם "על דרך משל", דרכו של הרב שילת ודרכו של בעל ויואל משה תואמים. נוכחנו לדעת שהכותב הזה דורס כל מי שעומד לו בדרכו, יהיה זה הרמב"ם, יהיה זה רבו שלו עצמו, אולי על זה אמרו: "עוד יקיימו בסאטמאר רבם דקרו"! עוד נקודה מעוררת מחשבה: למה לא עשה כאן כמו שעשה לגבי הרמב"ם, שהשמיט את הדברים? הרי כאן הדבר קל שבעתיים. לגבי הרמב"ם הוא הרי צריך להעתיק את הדברים, באין-ברירה הוא השתמש במספרים של הצנזור, אבל כאן למה הכניס את עצמו לצרה הזאת ורמז שה'ויאל משה' אומר אחרת? יתכן שהסיבה היא כי הספר 'ויאל משה' מצוי אצלם יותר מאשר ספרי הרמב"ם, ובוזה פחד שאל יתפסו אותו כמתעלם מדברי רבו, אבל בנוגע לרמב"ם לא פחד שמישהו יחפש את הרמב"ם לעיין בפנים...

"עד שתחפץ"

וה'פשע' השני הוא שפירוש 'עד שתחפץ' עד שתוכל להיות ממשית. אפשר להבין את כעסו, לדעתו - בזה שקרע [בעקבות הצנזור הנוצרי] מתוך דברי הרמב"ם בהלכות מלכים את הקטע הלא נוח לו, חשב שאבד זכרו משיטת הרמב"ם האמתית שאין שום איסור של שלטון יהודי כשר בארץ ישראל לפני המשיח, והנה בא לו הרב שילת שליט"א ואומר את האמת הפשוטה שלפי שיטת הרמב"ם שלוש השבועות אינם איסורים מוחלטים, אלא אזהרה שלא נתפתה לנסות בשעה שאין סיכוי שנצליח.

לא נלאה את הקורא בפלפולי סרק שלו, ניגש מיד לענין, נעתיק עוד הפעם את דברי הרמב"ם שהכותב הזה רצה שלא נדע:

ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, ויילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח:

אם עשה והצליח, וניצח כל האומות שסביביו, ובנה מקדש במקומו, וקיבץ נדחי ישראל, הרי זה משיח בוודאי.

ואם לא הצליח עד כה, או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה, והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים, שנאמר "ומן המשכילים ייכשלו, לצרופם בהן ולברר וללבן עד עת קץ כי עוד למועד."

נסכם את הדברים: עמד מלך מבית דוד ועבר על השבועות: עלה בחומה, התגרה באומות שבסביבו, ולא רק התגרה בהם הוא גם 'ניצח כל האומות שסביביו'. רק שלא הצליח לקבץ את נדחי ישראל,³¹ הרי לפי הרמב"ם נתברר שהוא אינו המשיח. מה דינו של אדם כזה לפי הכותב? בוודאי שהוא אינו פושע קטן מהרב שילת שליט"א שרק מדבר, והמלך הזה הרי עשה מעשים. והנה הרמב"ם קובע: **"בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה, והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו"**. פירושים מיותרים.³²

³¹ בוודאי שלא יצליח בזה, הרי הכותב וחברתו ממאנסי בוודאי לא יעלו לארץ עם משיח פושע כזה, טוב להם לשבת בניו יורק על סיר הבשר. אכן חושבני שגם הרמב"ם, שסובר שמשיח לא צריך לעשות מופתים, יודה לזה שלקבץ נדחי ישראל הללו צריכים ניסים גלויים.

³² ראה דברי הרב שילת שליט"א בספרו הנפלא "הקדמות הרמב"ם למשנה" בביאורים להקדמת פרק חלק, שם מאריך יותר ומבאר בטוב טעם את שיטת הרמב"ם בענין שלש שבועות, (עמ' קעז-קעט):

המעומד להיות משיח אינו צריך לדעת מראש, לא הוא ולא העם, אם אכן יצליח ויהיה "המשיח", בהא הידיעה, או לא. בין כך ובין כך – אם ילך בדרך התורה, הרי הוא ככל מלכי בית דוד 'השלמים והכשרים'. הניסיון שלו, ושל עם ישראל איתו, הוא ניסיון לגיטימי. יתירה מזו: ניסיון זה מוטל על עם ישראל כחיוב תמיד, שאם רק יש אפשרות

קורא יקר, אל תשלה את עצמך לרגע שבפי הכותב וחביריו אין הסבר או פלפול המבאר איך דברי הרמב"ם בהלכות מלכים אינם סותרים את ה'שיטה' שלהם. אולי יאמרו שזה לא מדברי הרמב"ם אלא מאיזה תלמיד טועה, או שהעובדה שהנוצרים צינזרו את הדברים כנראה שעשו כן על דעת חכמי ישראל, או אולי שהדפוס הראשון של המשנה תורה - וכתה"י שקטע זה נמצא שם - יד הציונים באמצע. או שבכלל יוציאו את דברי הרמב"ם לפירושים זרים ומוזרים, בקיצור אין דבר העומד בפני הרצון.

אבל אחר כל תשובה מצידו של הכותב או מאחד מבני החבריא שלו, השאלה עמדת במקומה ומהדהדת בחלל: **למה לא הבאת את דברי הרמב"ם בשלימותם, והשאת לקורא לשפוט את הדברים? אם אתה סבור שהנך צודק - למה לך לקטוע את הקטע הרלוונטי? תביא את הביאורים שלך וכולם יווכחו שאתה צודק.**

ימות המשיח בהדרגה

כדי שלא יחסר המזג, לבמקשי האמת, נשלים כאן בביאור את ההתקפה הראשונה של הכותב על הגרי"ש. באות [ב] הכותב חולק עם הגרי"ש בהבנת קטע הרמב"ם באיגרת תימן.

נעתיק את דברי הרמב"ם, ונשווה את הדברים לדברי הכותב. כן כתב הרמב"ם שם:

'ריאלית' להגשימו – מצוה להשתדל בו. אי-הצלחת הניסיון אין לה להרתיע מפני ניסיון נוסף, בזמן אחר, יותר מתאים.

מסתבר שזה פירוש דברי הרמב"ם: "ולא העמידו הקב"ה אלא לנסות רבים", כלומר: האם יתייאלו מן הישועה, וישקעו במצב של אפס מעשה, או שיאמינו כי גם נסיונות הללו מצרפים ומבררים, עד בוא מועד הניסיון המוצלח...

ויש לציין כי בסוף איגרת תימן, עוסק הרמב"ם בהזהרת קהילות ישראל מפני נסיונות-שוא לצאת מן הגלות ביד רמה, בהנהגת אנשים שאינם די מיושבים בדעתם כדי לשקול שיקול ריאלי את סיכויי ההצלחה. הוא מספר על מקרים קודמים כאלה, שלא צלחו והמיטו אסונות...

מדוע אין הרמב"ם מבקר אף מלה אחת את נסיונו של בר כוכבא, למרות שגם הוא נעשה אחרי חורבן הבית, בתוך תקופת השעבוד ל"מלכות הרשעה"? ברור שההבדל הוא בכך, שלבר כוכבא היו תנאים התחלתיים וסיכויי הצלחה שונים לחלוטין מאלה של המקרים שהזכיר הרמב"ם באיגרת תימן, ומשום כך ניתנו לו גיבויים ותמיכתם של רבי עקיבא וחכמי דורו (משנה תורה פרק י"א הלכה ג: "רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזבא המלך, והוא היה אומר עליו, שהוא המלך המשיח. ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעוונות; כיון שנהרג, נודע שאינו משיח").

נראה, איפוא, כי ההשבעה 'על צד המשל' אינה אלא אזהרה חמורה מפני דמיונות-שוא ופעילות חסרת אחריות בענינים אלו, ו"עד שתחפץ" פירוש עד שיהיו סיכויים ריאליים – לפי ראות עיני חכמים – לקרב על ידי פעולה אנושים את האידיאל המשיחי.

עד כאן לשונו של הרב שילת שליט"א, עיי"ש שמאריך בזה, ותמצא נחת.

ואולם מה שראיתיך נוטה אליו מענין הכוכבים והדיבוקים [= מעמד הכוכבים בשמים] שהיו ושעתידיים להיות – כל זה הוא ענין שראוי שתסירהו מדעתך, ותכבס מחשבתך ממנו כאשר תכבס הבגד המטונף מטנופו, מפני שהם ענינים אין אמת בהם כלל אצל החכמים השלמים, ואפילו אשר אין להם דת, כל שכן בעל הדת. וביטולם מבואר נגלה בטענות שכליות, אין מקום זיכרון. אמנם שמע קצת מה שבא בתורה בזה.

דע, שמשנה רבנו ע"ה, בעמדו הסכימו החוזים כולם שזאת האומה לא תצליח, ולא תצא מעבודותה לעולם. ובזמן שחשבו שהוא תכלית רוע מזלה – אז באה לה ההצלחה, ועמד בה מבחר המין האנושי ופדאה. ובעת שהסכימו החוזים שארץ מצרים ייטב אווירה בזמן ההוא, ותשמן, ויצליחו אנשיה תכלית ההצלחה – אז חלו בהם המכות. אמר ישעיה, מתאר אלו הענינים: "איה אפוא חכמך ויגידו נא לך" וגו'.

וכן ממלכת נבוכדנצר הרשע, כשהסכימו חכמיו וחוזיו וכל מי שמתפאר במלכותו בהקדמת ידיעה, שזו היא תחלת הצלחתו, ושממשלתם מארכת ומתמדת – אז סרה מלכותו ואבדה, כמו שיעדה ה' רע. אמר ישעיהו גם כן, משחק עליהם על זה, ומלעיג עליהם בהתפארם בהקדמת ידיעה, ועל הממלכה עצמה בחשבה שבה חכמים מועילים בחכמתם, אמר: "יעמדו נא ויושיעך הוברי שמים החוזים בכוכבים" וגו'.

וכן יהיה הענין לימות המשיח, מהרה יגלה, כי כשיחשבו האומות שזאת האומה לא תהיה לה מלכות לעולם, ולא ממשלה, ולא תשועה מאשר הם בו, ויסכימו על זה כל החוזים והקוסמים ובעלי הכוחות – יפר ה' מחשבותיהם ואמונותיהם השקריות, וייראה המשיח. אמר ישעיה, מבאר זה הענין: "מפר אותות בדים וקוסמים יהולל, משיב חכמים אחר ודעתם יסכל, מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים, האומר לירושלים תושב ולערי יהודה תיבנינה וחרבותיה אקומם". זאת היא האמונה האמיתית אשר יאמינוה עדת ישראל, לא תביט למאמר אומר דבוק קטן או גדול.

הכותב מסכם את דברי הרמב"ם כך:

כאשר תהיה האומה הישראלית **בשפל המצב ביותר** עד שלא יעלה על דעת **שום אדם** ולא על דעת שום **חכם** ולא על דעת שום **חוקר** אשר האומה הזאת תוכל לצאת משעבודה, וכל שכן שלא יוכל להיות מהם מלך ושליט, אז יפר ה' מחשבותיהם, ויתגלה פתאום המלך המשיח, וכל החכמים ובעלי הכוחות יתפלאו איך אפשר **שברגע אחד נהפכה אומה שפילה כזו לאומה רמה ונישאה**, אומה אשר אתמול לא היה אפשר לחשוב שתצא משעבודה, אומה אשר לא היה בה שום איש הראוי להיות מלך, ואף לא שליט אשר הוא קטן ממלך, **פתאום הומלך עליה מלך גדול ויצאה משעבודה, והקים את חורבות ירושלים**. וישעיה הנביא ניבא שכך יהיה, שהתגלות המשיח תהיה באופן כזה, שזמן קטן לפני התגלותו לא היה אפשר להעלות על הדעת שדבר זה יכול להיות.

הכותב מציין שפירושו זה את דברי הרמב"ם הם: "פירוש המילות", "כפשוטו, מילה במילה, בעיון ובדקדוק". וגם טוען שהרמב"ם כתב על זה: "זאת היא האמונה האמיתית אשר יאמינוה עדת ישראל".

הקורא את דברי הרמב"ם רואה מיד את ההבדל בין מה שכתב הרמב"ם ובין מה שהכותב מסביר בדבריו. עיקר הדגשת רבנו כאן אינו על זה שהגאולה תבא בעליה מהירה בבת אחת. כוונת קטע זה הוא להפריך את דעתו של החכם שפנה אל הרמב"ם וטען שמצב הכוכבים מורים על זה שעכשיו הוא זמן הגאולה. על זה כותב לו הרמב"ם שיעזוב לגמרי את דעות החוזים בכוכבים, שהם אינם יודעים כלום, וגם בשעת גאולת מצרים, וגם בשעת מפלת נבוכדנצר, הכוכבים הראו בדיוק ההפך ממה שהיה. ומסיים שכן יהיה בזמן הגאולה שהכוכבים יראו שזה זמן רע לישראל ואז 'ייראה המשיח'.

הכותב: "ברגע אחד נהפכה... לאומה רמה ונישאה"

על עיקר הטענה שלו, שהוא רואה בדברי הרמב"ם כאן: "שברגע אחד נהפכה אומה שפילה כזו לאומה רמה ונישאה", "פתאום הומלך עליה מלך גדול ויצאה משעבודה, והקים את חורבות ירושלים". לא מצאתי על זה שום רמז וסימן בדברי הרמב"ם הללו. הרמב"ם בכלל לא מדבר כאן על השאלה אם תהליך הגאולה יהיה מהיר או איטי, שלב אחר שלב או בבת אחת. אלא זה שהתהליך יתחיל בניגוד לתחזיותיהם של החוזים בכוכבים והקוסמים. יכול להיות שאחר שיתחיל תהליך הגאולה - יימשכו כמה דורות עד שנגיע לסופו.¹⁰

הגר"י שילת: "רמז לכך שהיראות המשיח עשויה להתרחש בהדרגה עולה" עכשיו נראה על מה יצא קצפו של הכותב. נציג הערה שכתב הגרי"ש בהערות המשלימות, וז"ל:

לא תהיה לה מלכות לעולם וכו' – יש כאן הדרגה יורדת, בדרך לא זו אף זו: לא 'מלכות' – שלטון ישראל השלם והאידיאלי, אף לא 'ממשלה' – שלטון עצמי כלשהו, ואף לא 'תשועה מאשר הם בו' – יציאה משעבוד הגלות. **רמז לכך** שהיראות המשיח עשויה להתרחש בהדרגה עולה, כימי צאתנו מארץ מצרים: יציאה מהגלות לארץ ישראל, הקמת שלטון עצמאי כלשהו, כבימי שפוט השופטים, ואחר כך כוננות מלכות ישראל לדרגותיה, כשאויל ודוד.

כמובן הגרי"ש לא טען שהרמב"ם בכלל מדבר כאן איך ייראה תהליך הגאולה, הוא רק כותב שיש כאן לא יותר מ"רמז" בדברי רבנו לענין זה – האופן שהרמב"ם שולל את הגאולה מרמז שהגאולה יכול להיות כמו בימי יציאת מצרים,

¹⁰ אגב: דברי הרמב"ם "כי כשיחשבו האומות שזאת האומה לא תהיה לה מלכות לעולם, ולא ממשלה, ולא תשועה מאשר הם בו" אין הכוונה בהכרח שעם ישראל יהיה 'בשפל המצב ביותר' או 'אומה שפלה', הכוונה שלא ייראה באופן שום מלכות ושלטון, כמו מצב היהודים היום בניו יורק. בכל אופן אין זה הנקודה שהרמב"ם רוצה להדגיש כאן בכלל. [דבריו של הכותב מתאימים דווקא מאוד להכיוון של הגרי"ש שנראה בהמשך, וז"ל... אבל באמת הרמב"ם לא כתב כאן כדבריו].

שעד שהגענו עד המלכות עברנו כמה שלבים, וגם בגאולה העתידה יהיה כן. ומה שכתב הרמב"ם 'וייראה המשיח' יכול להיות הכוונה שיתחיל התהליך המשיחי. זה הכל. האם מישו רואה כאן איזה נטיה מדברי רבנו בענין החוזים בכוכבים? סביר להניח שלא. אגב: במשנה תורה כן משמע כהרב שילת שליט"א כמו שהארכנו למעלה.

משה רבנו - משיח צדקנו

אבל הכותב הזה רואה כאן "ביאור מזויף". למה? "שכן הרמב"ם השווה את המלך המשיח גופו... אל משה רבינו גופו... הרי ברורה כוונתו, שדיבר מן הגאולים עצמם, ולא מן הגאולה שהם מביאים...".

אינני רואה כאן שום ראיה. וכי הרמב"ם דימה את גאולת משיח לגאולת משה בכל הפרטים? רבנו מדבר כאן בענין אחד, שחוזי הכוכבים ראו להיפך ממה שהיה כן יהיה לעתיד. אולי סובר הכותב שאין היקש למחצה, ומשיח חייב להיות שווה למשה בכל הענינים. אבל דברים כאלה הם כפירה (באמת, לא בהוראה מושאלת...) לדעת הרמב"ם, שהרי אחד מעקרי הדת הוא שלא יעמוד נביא כמשה רבנו, ורבנו מדגיש את זה בכמה מקומות שאפילו בימות המשיח לא יהיה נביא כמשה רבנו.

מה היא האמונה "אשר יאמינוה עדת ישראל"

גם אם נניח להכותב שההיקש בין משה למשיח הוא גם בזה שמיד בתחלת התהליך יופיע המשיח, אבל בוודאי מה שמסיים הרמב"ם: **"זאת היא האמונה האמיתית אשר יאמינוה עדת ישראל, לא תביט למאמר אומר דבוק קטן או גדול"** אינו שייך לזה, האמונה האמיתית הוא שביאת המשיח אינו שייך לסימונים של הכוכבים. ולא כמו שהכותב כתב על הרב שילת שליט"א.¹⁰

¹⁰ באות האחרון (אות יד) הוציא הכותב הלז בפסק הלכה מחייב, בזה הלשון: "לפיכך, כל שיש בידו כרכי "איגרות הרמב"ם" ורוצה בקיומם, לפי שאין לו איגרות הרמב"ם במהדורא טובה אחרת, חייב לקדור את כל המקומות שמצוי בהם דברי מינות וסילוף דברי הרמב"ם כותב האיגרות... וכל העובר על זה ואינו קודר את המקומות האלה, ביטל מצוה ובערת הרע מקרבך, ומצות ואבדתם את שמם מן המקום ההוא". אילו היינו בטוחים שבכך שישחית את העותק שלו ושל חבריו שלו, יגמרו מעשי ההשחתה שלו, לא היינו צריכים לדאוג. אבל כיון שלדאבונינו אנחנו מכירים את דרכי ה'עבודה' של אותם האנשים, כשהם פוגשים בספרים דברים שאינם לפי רוחם, הם 'מכשירים' את הספרים באמצעות הכלים שירשו מן הצנזור, לכן דבריו כאן מעוררים חשדות.

אין כאן צורך להאריך, מספיק להזכיר איך הם טיפלו בדברי ה"חתם סופר", שהם לא מפסיקים לטעון בכל ההזדמנויות שהם הם ממשיכי דרכו הרוחנית, אבל ברגע שהחת"ס משמיע דברים לא נעימים לאוזניהם, אין בהם שום מעצר מלהניף את הגרון ולקטוע את הדברים. כמו בדבריו במס' סוכה (דף לו, א) שכתב שעבודת האדמה בארץ ישראל חשובה

חתימה מעין הפתיחה

נסכם את עיקר דברינו: הכותב הזה עשה מעשה אשר לא יעשה, הוא צינזר ביוזעין את דברי הרמב"ם בהלכות מלכים, שאין שום איסור בהעמדת מלכות ישראל לפני המשיח. ויכול להיות שהגאולה תהיה בהתפתחות בדרך הטבע. הכותב ידע טוב מאוד שעל דברי הרמב"ם הללו ביסס הרב שילת את דבריו על שיטת הרמב"ם, ותקף את הרב שילת על זה שכביכול סילף את שיטת הרמב"ם. השאלה שלנו היא: **למה הוא מנע מן הקוראים את המקור האמיתי. יראה הקהל וישפוט.** הציבור מחכה לתשובה.

לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא?

לסיום יש להדגיש שיותר ממה שפגע בכבוד הרמב"ם, פגע בכבוד ה'שיטה' שלו עצמו. אדם שאינני בקי כל כך בנושא עצמו, כמוני לדוגמא, שרואה איך שהכותב 'טיפל' בשיטת הרמב"ם בענין זה [ולהוסיף: דבריו נתפרסמו בכתב העת הרשמי שלהם], יכול ח"ו להתגנב ללבו חשש כבד (מחשבת מינות רח"ל, כמובן) שאולי לא ללמד על עצמו יצא אלא על הכלל כולו יצא, וכל ה'שיטה' שלו בנויה על יסודות מן הסוג הזה...

ויהי רצון לפני אבינו שבשמים שנזכה במהרה להתגלות משיח צדקינו ויפסיקו כל הוויכוחים על ידי ש"קול צפיק נשא קול יחדו ירגנו כי עין בעין יראו בשוב הויה ציון", בב"א. ❧

יותר מלימוד התורה, ובמהדורת ווילמסבורג נעלם קטע זה. או כמו בענין צאת הכוכבים, ראה בספר "ישראל והזמנים" להרב ישראל דוד הארפעס שליט"א (מהדורה רביעית, ברוקלין תשס"ב), חלק ב' עמ' תתע"ג, בהערה ד"ה ואיזה מדפיסים. ואכמ"ל, הדברים ידועים ומפרסמים.

וגם ספר אחר של הרב שילת שליט"א זכה ל'טיפול' מנחת זרועם, גופא דעובדא הכי הוה: בשנת תשל"ה פירסם הרה"ג יצחק שילת את חיבורו הראשון, והוא אז צעיר לימים. החיבור נקרא בשם "זכרון תרועה". מדובר בספר בן 712 עמודים, שעוסק כולו בסוגיות שופר (במסכת ר"ה עמ' כ"ו ע"א – ל"ד ע"ב). ספר בהיקף ובעומק כזה בנושא זה לא יצא מעולם. כמדומה שכמעט אין פינה שהניח בנושא בראשונים ובאחרונים. למעשה אין גם ספר שניתן לומר שהוא מתקרב במשהו לספר זה. כמה שנים אחר כך, חמד לו אחד מאחיו של הכותב דגן (אחיו בקנאות) את הספר הנ"ל, והדפיס תצלום מן הספר בלי ידיעת המחבר. אבל כדי שיוכל לגרוף כסף בציבור שלו, 'הכשיר' את הספר בכך שהכניס בו כמה שינויים קוסמטיים: את שם המחבר שינה מ'יצחק שילת' ל'יצחק גרינשפאן' (שמו הלוועזי של הרב שילת בעבר), השמיט חלק מן ההסכמות, וגם חלקים מן המבוא, ככה קנה את הספר בשינוי השם ובשינוי מעשה... ראוי לציין שהשמיעה מתהלכת שגם אחרי שהגנב נתפס בקלוננו מעולם לא שילם, ואפ"ל לא התנצל בפני בעל הספר...